

NEFT VA NEFT MAHSULOTLARI.

Murodullayev Nurali Zokir o'g'li

TerDu Tabiiy fanlar fakulteti biologiya ta'lim yo'nalishi 2-kurs talabasi

Safaraliyeva Sabrina Akbaraliyevna

TerDu Tabiiy fanlar fakulteti geografiya ta'lim yo'nalishi 2-kurs talabasi

Maxkamova Madinabonu Dilshod qizi

TDPI Tabiiy fanlar fakulteti geografiya va iqtisodiy bilim asoslari ta'lim yo'nalishi
2-kurs talabasi

Shodiyeva Aziza Baxtiyor qizi

TerDu Tabiiy fanlar fakulteti geografiya ta'lim yo'nalishi 2-kurs talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7807528>

Annotatsiya. Neft va neft mahsulotlari haqida batafsil tushunchalar berilgan va neftni qayta ishlanganda ajratadigan mahsulotlar haqida.

Kalit so'zlar: Neft, neft mahsulotlari, uglevodorod, yonilg'i, energetika, material.

НЕФТЬ И НЕФТЕПРОДУКТЫ.

Аннотация. Дает подробное представление о нефти и нефтепродуктах, а также о продуктах, выделяющих нефть при переработке.

Ключевые слова: нефть, нефтепродукты, углеводород, топливо, энергия, сырье.

OIL AND OIL PRODUCTS.

Abstract. Provides a detailed understanding of petroleum and petroleum products and the products that separate petroleum during refining.

Key words: Oil, oil products, hydrocarbon, fuel, energy, material.

Neft (turkcha: *neft*; forsha: نفت - *naft*), qoramoy — suyuq yonuvchi qazilma boylik, organik birikmalarning, asosan, uglevodorodlarning murakkab aralashmasidan iborat modda. Yer yuzasidan, asosan, 1,2—2,0 km chuqurlikdagi yer osti gumbazlarining g'ovak yoki seryoriq tog' jinslari (qum, qumtosh, ohaktoshlar)da joylashgan. Chiqarilayotgan neft, asosan, burg'ilangan quduqlardan olinadi.

Neft o'ta muhim yonilg'i-energiya manbai bo'lib, benzin, kerosin dizel yonilg'isi, mazut, moylash materiallari va bitumlar olishda asosiy xom ashyo sifatida ishlatiladi.

Neft tarkibida parafin, naften va aromatik uglevodorodlar bo'ladi, uglerod 82—87%, vodorod —11,5—14,5%, oltingugurt 0,1—5,5%ni tashkil etadi. Bundan tashqari, vanadiy, nikel, kalsiy, magniy, temir, alyuminiy, kremniy, natriy kabi 20 dan ortiq elementlar, 5% gacha har xil aralashmalar — naften kislotalar, asfalt-smola moddalar, merkaptanlar, vodorod sulfid, tiofen va tiofanlar, disulfidlar, piridin, piperidin va boshqa mavjud. Neft tarkibidagi oltingugurt miqdoriga qarab kam oltingugurtli (0,6% gacha), oltingugurtli (0,6—1,8%) va ko'p oltingugurtli (1,8%dan ortiq) sinflarga bo'linadi.

Ba'zi olimlar Neft ni tabiatdagi kimyoviy o'zgarishlar natijasida hosil bo'lgan deb hisoblaganlar. Bu haqda 2 qarama-qarshi fikr — anorganik va organik gipotezalar mavjud. Anorganik gipoteza asoschisi fransuz kimyogari M. Bertlo (1866) Neft yer qa'rida karbonat kislotaning ishqoriy metallarga ta'siri natijasida, shunga o'xshash, D. I. Mendeleyev (1877) yer qa'riga sinish zonalari orqali tushgan suvning uglerodli metall (karbid) larga ta'siri natijasida hosil bo'lgan, degan fikrni bildirganlar.

1922 yil 20-asr boshlarida esa Neft hosil bo'lishining organik gipotezasi rivojlanti-rildi va cho'kindi jinslardagi sapropel (organik balchiq) bilan Neft uzviy aloqada deb topildi. Bu gipotezaga ko'ra, Neft ko'l va dengiz ostida cho'kindi jinslar bilan birga cho'kadigan har xil yirik hayvonlar (qad. ixtiozavrlar, kitlar va hashalotlar) dan tortib planktonlargacha bo'lgan jonivorlar va o'simlik qoldiqlaridan hosil bo'lgan. Dengiz va ko'l tubida yig'ilgan organik moddaning bir qismi dengiz jonivorlariga oziq bo'lsa, bir qismi suvda erigan kislorod bilan oksidlanib yo'qolgan va organik moddaning juda oz (2—3% gacha) miqdori dengiz tubida loyqaga aralashib, unga qoramtir tuye bergan. Loyka ichida organik modda kislorodsiz muhitda anaerob bakteriyalar ta'sirida o'zgargan. Cho'kindi jinslar tarkibidagi sapropelning bir necha mln. yillar davomida o'zgarib Neft hosil bo'lishi laboratoriya sinovlarida amaliy jihatdan o'rganilgan. Bunda Yer po'stining 1200–1500 m chuqurligidagi organik moddalarning murakkab molekularlari parchalanib, gazeimon, suyuq va qattiq uglevodorodlar ajralib chiqishi mumkin. Undan ham chuqurroq (3000–4000 m) da jarayon yanada tezlashib, Neft hosil bo'lishining bosh fazasini vujudga keltirgan va uglevodorodlar maksimal miqdorda ajralib chiqqan.

Neft mahsulotlari xom neftdan olingan materiallar (neft) ishlov berilganda neftni qayta ishlash zavodlari. Aksincha neft-kimy, aniq belgilangan odatda toza kimyoviy birikmalar to'plami bo'lgan neft mahsulotlari murakkab aralashmalardir.^[iqtibos kerak] Neftning aksariyati yoqilg'ining bir necha sinflarini o'z ichiga olgan neft mahsulotlariga aylanadi.^[1]

Xom neft tarkibiga ko'ra va bozor talabiga qarab neftni qayta ishlash zavodlari turli xil neft mahsulotlarini ishlab chiqarishi mumkin. Neft mahsulotlarining eng katta ulushi "energiya tashuvchilar", ya'ni turli xil navlar sifatida ishlatiladi mazut va benzin. Bular yoqilg'i o'z ichiga oladi yoki benzin berish uchun aralashtirilishi mumkin, aviatsiya yoqilg'isi, dizel yoqilg'isi, isitish moyi va og'irroq yoqilg'i moylari. Og'irroq (kamroq o'zgaruvchan) fraktsiyalar ishlab chiqarish uchun ham ishlatilishi mumkin asfalt, smola, kerosin mumi, moylash va boshqa og'ir yog'lar. Neftni qayta ishlash zavodlari ham boshqasini ishlab chiqaradi kimyoviy moddalar, ulardan ba'zilari ishlatiladi kimyoviy jarayonlar ishlab chiqarish plastmassalar va boshqa foydali materiallar. Chunki neft ko'pincha bir necha foizni o'z ichiga oladi oltingugurt tarkibidagi molekularlar, elementar oltingugurt ko'pincha neft mahsuloti sifatida ishlab chiqariladi. Uglerod shaklida neft kokasi va vodorod neft mahsulotlari sifatida ham ishlab chiqarilishi mumkin. Ishlab chiqarilgan vodorod ko'pincha boshqa neftni qayta ishlash jarayonlari uchun oraliq mahsulot sifatida ishlatiladi gidrokreking va gidroksulfurizatsiya.

- Propan, metan singari gazlar neft tarkibida saqlanadi.

- Suyuq yoqilg'ilar aralashmasi (benzin, kerosin, turli xil aviatsiya turbinasi yoqilg'ilari va dizel yoqilg'ilarining avtoullov va aviatsiya navlarini ishlab chiqarish, kerak bo'lganda bo'yoqlar, yuvish vositalari, taqish uchun qo'shimchalar, oksigenatlar va qo'ziqorinlarga qarshi birikmalar qo'shish).

- Barja, temir yo'l va tanker kemasi orqali jo'natiladi. Mintaqaviy ravishda bag'ishlangan holda yuborilishi mumkin quvurlar iste'molchilarni, xususan aviatsiya yoqilg'isini yirik aeroportlarga yo'naltirish yoki mahsulotni ajratuvchi vositalardan foydalangan holda ko'p mahsulotli quvurlar orqali tarqatuvchilarga etkazib berish. quvurlarni tekshirish o'lchovlari ("cho'chqalar").

• Yog 'moylari (engil mashina moylarini ishlab chiqaradi, motor moylari va surtmalar, qo'shib yopishqoqlik talab darajasida stabilizatorlar), odatda ommaviy ravishda qadoqlash zavodiga ommaviy ravishda yuboriladi.

• Parafin mumi, yoritishda ishlatiladi (sham mum) va boshqa maqsadlarda foydalanish. Paketli bloklar sifatida tayyorlash uchun saytga ommaviy ravishda yuborilishi mumkin.

• Yaltiroq mum, xomashyo tozalash zavodi ishlab chiqaruvchisi sifatida ishlatiladigan yog 'va mum aralashmasidan iborat shkalali mum parafinli mum va mavjud bo'lgan holat - bu mum emulsiyalari, qurilish taxtasi, gugurt, shamlar, zangdan himoya qilish va bug 'to'siqlari kabi nooziq-ovqat mahsulotlarida.

• Oltingugurt, foizni o'z ichiga oladigan oltingugurtneftdan olinadigan yon mahsulot oltingugurtli birikmalar.

• Ommaviy smola shag'al va shag'alli tom yopish yoki shunga o'xshash maqsadlarda foydalanish uchun joydan tashqarida joylashgan mahsulotni qadoqlash uchun jo'natish.

• Asfalt - uchun biriktiruvchi sifatida ishlatiladi shag'al shakllantirmoq asfaltbeton asfalt bo'lagi katta miqdordagi asfaltni jo'natish uchun tayyorlaydi.

• Neft kokasi, mutaxassisligi bo'yicha ishlatiladi uglerod kabi ba'zi bir mahsulotlar kabi mahsulotlar elektrodlar yoki qattiq yoqilg'i sifatida.

• Neft-kimyo yoki kabi neft-kimyo xomashyolari etilen va benzol -toluol -ksilollar ("BTX") va boshqalar. Bular organik birikmalar boshqalar qatorida polimerlar, plastmassalar va farmatsevtika mahsulotlariga aylantiriladi.

Neftdan olinadigan mahsulotlar

6000 dan ortiq buyumlar neft chiqindilarining yon mahsulotlaridan tayyorlanadi, shu jumladan: o'g'it, taxta (pol qoplamasi), atir, hasharotlar, neft jeli, sovun, vitaminlar va ba'zi bir muhim narsalar aminokislotalar.^[4] Barcha yonilg'i chiqindilarining yon mahsulotlaridan ba'zilari toluen kabi sog'liq uchun xavfli^[5]: o'ziga xos hidi bo'lgan tiniq, rangsiz suyuqlik.

Sog'liq uchun jiddiy tashvish shundaki, toluen sizning asab tizimingizga (miya va asablarga) ta'sir qilishi mumkin. Asab tizimining ta'siri vaqtincha bo'lishi mumkin, masalan, bosh og'rig'i, bosh aylanishi yoki hushidan ketish. Shu bilan birga, kelishmovchilik, kognitiv buzilishlar va ko'rish va eshitish qobiliyatini yo'qotish kabi ta'sirlar takroriy ta'sir qilish bilan doimiy bo'lib qolishi mumkin, ayniqsa qasddan to'lovni suiiste'mol qilish bilan bog'liq yuqori darajada. Homiladorlik paytida toluen ta'sirining yuqori darajasi, masalan, erituvchini suiiste'mol qilish bilan bog'liq bo'lganlar, rivojlanish ta'siriga olib kelishi mumkin, masalan, aqliy qobiliyatlarning sustligi va bolalarning o'sishi. Immunitet, buyrak, jigar va reproduktiv ta'sirlarni potentsial xavotirning boshqa sog'liqqa ta'sirini o'z ichiga olishi mumkin.

REFERENCES

1. Akramxodjayev A. M., Genezis nefti i gaza, M., 1967;
2. Geologiya i metodi izucheniya neftegazonosti drevnix del: M., 1986.
3. 6000 yon mahsulotini 144 tasi.